

**Martyna Kawińska, Anna Linek,
Rafał Wiśniewski, Sławomir H.
Zaręba, Marcin Zarzecki**

**Jakim jesteśmy pokoleniem? :
młodzież Warszawy 2010 : polski
pomiar postaw i wartości 2010**

Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne nr 5, 108-114

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Martyna Kawińska, Anna Linek, Rafał Wiśniewski
ks. Sławomir H. Zaręba, Marcin Zarzecki
Instytut Socjologii
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

JAKIM JESTEŚMY POKOLENIEM? MŁODZIEŻ WARSZAWY 2010 POLSKI POMIAR POSTAW I WARTOŚCI 2010

Zespół badawczy Instytutu Socjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego pod kierownictwem ks. dr hab. Sławomira H. Zaręby, prof. UKSW w maju 2010 zrealizował badanie pod tytułem *Jakim jesteśmy pokoleniem? Młodzież Warszawy 2010*. Badanie oparto na technice pogłębionych wywiadów indywidualnych (IDI - *Individual In-Depth Interviews*). Technika IDI należy do klasycznych technik metod jakościowych. Stosowanym narzędziem badawczym jest scenariusz interwencji. Zasadniczym elementem IDI jest interakcja bezpośrednia procesu badawczego obejmująca moderatora i respondenta. Gromadzone dane są zapisywane w czasie rzeczywistym na urządzeniach zapisu audio. Nieformalność kontaktu zbliżona jest do naturalnej logiki dyskursu. Uzyskane dane pozwalają na określenie tzw. emocywnych i kognitywnych czynników zdarzeń, przede wszystkim motywów, ocen i postaw rozmówców, w przypadku naszych badanych indywidualnych wizji świata, obaw i nadziei. Dla określenia światopoglądu młodych ludzi wkraczających w wiek dojrzałości społecznej technika IDI jest doskonałym narzędziem poznawczym. Wywiady przeprowadzono wśród 116 respondentów w wieku od 16 do 19 roku życia. Rozmówcy reprezentują 50 stołecznych liceów ogólnokształcących wybranych ze względu na pozycję zajmowaną w rankingu liceów warszawskich Perspektywy. Dobór obejmował zarówno licea, które znajdują się w czołówce stołecznych LO, jak i szkoły, które w ocenie Perspektyw otrzymały najmniejszą liczbę punktów.

W ramach badania opracowano 5 odrębnych scenariuszy wywiadu dotyczących następujących zagadnień społecznych: Życie rodzinne i rodzicielstwo w opinii młodzieży Warszawy (dr Martyna Kawińska, Katedra Demografii i Statystyki); Miłość w związku kobiety i mężczyzny (dr Anna Linek, Katedra Małżeństwa i Rodziny); Moralność religijna młodych Polaków oraz postawy młodzieży wobec żaloby narodowej (ks. dr hab. Sławomir H. Zaręba, prof. UKSW, Katedra Socjologii Religii); Postawy warszawskiej młodzieży wobec cudzoziemców (dr Rafał Wiśniewski, Katedra Socjologii Kultury); Postawy młodzieży wobec demokracji i polityki (Marcin Zarzecki, Katedra Socjologii Religii).

ŻYCIE RODZINNE I RODZICIELSTWO W OPINII MŁODZIEŻY WARSZAWY

Ukończone studia, satysfakcjonująca praca, rodzina i dzieci – tak najczęściej myślą o swojej przyszłości współcześni nastolatki, uczniowie warszawskich liceów. Wywiady przeprowadzono wśród uczniów warszawskich liceów, zróżnicowanych dodatkowo profilem zainteresowań. Na tej podstawie określone zostały postawy młodzieży licealnej dotyczące wyborów między małżeństwem a związkiem partnerskim, relacji między małżonkami – partnerami, zagrożeń prokreacyjnych i kosztów wychowania dziecka. Małżeństwo oparte na wzajemnym zaufaniu i miłości ważne jest dla 86% badanych, którzy w ten sposób określili swoje postawy matrymonialne. Nie oznacza to jednak rezygnacji ze związków partnerskich, które współczesna młodzież zamierza zawierać, ale w większości po to, aby zakończyć je małżeństwem. Szczególnie interesujące wydają się także opinie na temat kosztów wychowania dziecka. Oprócz zdecydowanej dominacji czynnika ekonomicznego, równie często pojawiają się opinie o świadomym macierzyństwie, odpowiedzialności rodzicielskiej, konieczności właściwego wychowania dziecka często kosztem wcześniejszych aspiracji, marzeń czy przyjemności. W przeprowadzonym badaniu podważona została także hipoteza mówiąca o patologii wśród rodzin wielodzietnych. W większości odpowiedzi dominowało przekonanie o miłości rodziców do dzieci, zapewnianiu im właściwej opieki i równych możliwości edukacyjnych. Dodatkowo badana młodzież zwracała uwagę na tworzenie się szczególnej więzi z rodzeństwem, wzajemnej pomocy i poszanowaniu, nawet kosztem niekiedy gorszej sytuacji finansowej rodziców. Zdaniem respondentów, dzieci z rodzin wielodzietnych są bardziej samodzielne, otwarte na wyzwania i łatwiej dzielą się tym, co mają z innymi.

DEFINIOWANIE MIŁOŚCI W ZWIĄZKU KOBIETY I MĘŻCZYZNY

W toku wywiadu postawiono badanym 26 pytań na temat definiowania miłości w związku kobiety i mężczyzny. Narzędzie badawcze składało się z pięciu modułów tematycznych: **Pojęcie miłości między kobietą i mężczyzną, Intymność, Namiętność i Zaangażowanie oraz Nadzwyczajność miłości.**

Jak wynika z uzyskanych danych, badani w większości posiadają niezwykle bogatą wiedzę na temat miłości. Niektóre młode osoby zadziwiają wręcz dojrzałością swoich wypowiedzi, choć nie brakuje też wypowiedzi zaskakujących poglądami, czy wskazujących na brak wiedzy w tym zakresie.

Biorąc pod uwagę sposób, w jaki badani definiują miłość między kobietą i mężczyzną, zarysowują się tu dwie drogi myślenia młodych ludzi o miłości. Zgodnie z przewidywaniami,

część młodych osób definiuje miłość wyłącznie w kategoriach uczucia. Co ciekawe, nie jest to domeną żadnej z płci. Zaskakujące jest jednak to, że większość osób biorących udział w badaniu postrzega miłość w sposób bardzo dojrzały, wykraczający poza kategorię uczuć. Przykładem jest wypowiedź mężczyzny (18 lat): „...miłość do drugiej osoby to w jakimś stopniu przywiązanie, w jakimś stopniu troska o tę osobę, odpowiedzialność, pomoc i bycie wsparciem dla tej osoby w każdym możliwym momencie niezależnie od warunków, nastroju i tym podobnych czynników.” Czy innej młodej kobiety: „Miłość można określić jako uczucie, ale może też jakaś zależność między dwoma osobami, jakaś odpowiedzialność za drugą osobę.” I jeszcze inna wypowiedź: „...nie zawsze miłość jest szczęśliwa, ale samo przeżywanie jej jest piękne”.

Cechy miłości, które badani zgodnie wymieniali to przede wszystkim: zaufanie, szczerść, cierpliwość, wierność, oddanie, poświęcenie. Często posługiwali się opisami z „Hymnu o miłości” z Pisma Świętego. Badani uczniowie bardzo dojrzałe mówili także o tym w czym wyraża się miłość. Zaskakujący był ich pragmatyzm, właściwie trudno było dostrzec w ich wypowiedziach elementy romantyzmu czy naiwności. Wszyscy mówili tu przede wszystkim o zachowaniu: głównie o czynach i gestach, rzadziej o słowach.

Badani mieli natomiast podzielone zdania co do tego czy miłości można się nauczyć i czy zawsze daje ona szczęście. Zgodni byli jednak w tym, że niezbędne jest bardzo dobre poznanie partnerów, choć trudno było im wskazać konkretny czas, który gwarantowałby takie poznanie. Wiedzą, że miłość zmienia się w czasie i aby przetrwała, trzeba się o nią troszczyć, choć mają problem z podaniem konkretnych sposobów pielęgnowania miłości. Wiedzą jednak, że jeśli się o nią nie dba, może przeminąć. Jeden z badanych tak odpowiedział na pytanie czy i co można zrobić, aby zatroszczyć się o trwałość miłości? „Wydaje mi się, że przede wszystkim nie przyzwyczajając się do niej, bo gdy się już do czegoś przyzwyczajamy, zakładamy, że jest to pewne, stałe, że nigdy się nie zmieni, wszystko będzie pięknie, a niekoniecznie tak musi być.” Wszyscy uważają natomiast, że zaangażowanie obu stron jest tu konieczne. Zgadniają się też co do tego, że kobiety i mężczyźni nieco inaczej wyrażają miłość.

Zadziwiająca jest też zgodna opinia badanych co do tego, że naturalną rzeczą w miłości są konflikty. Jeszcze niedawno mówiło się, że współcześni młodzi ludzie patrzą na miłość zbyt idealistycznie i fakt pojawienia się w związku konfliktów zniechęca ich do zabiegania o taki związek. Tymczasem dojrzałe wypowiedzi badanych zdecydowanie temu przeczą.

W większości młodzi ludzie widzą też różnice w związku sakramentalnym i niesakramentalnym. Niektóre wypowiedzi zadziwiają dojrzałą postawą człowieka wierzącego (czego trudno się współcześnie spodziewać po młodych mieszkańcach Warszawy).

MORALNOŚĆ RELIGIJNA MŁODYCH POLAKÓW ORAZ POSTAWY MŁODZIEŻY WOBEC ŻAŁOBY NARODOWEJ

Respondenci odpowiadali na pytania zebrane w czterech modułach tematycznych:

- 1) Młodzież o sobie i opinie o młodym pokoleniu;
- 2) Młodzież w poszukiwaniu *sacrum*;
- 3) Moralność religijna młodych Polaków;
- 4) Młodzież wobec żałoby narodowej.

Badani licealiści chętnie mówią o swoich relacjach ze starszymi, przy czym postulują ... *żeby nas więcej słuchali po prostu i próbowali nas zrozumieć, a nie upierali się przy swoich takich tradycyjnych poglądach, żeby szli z duchem czasu, o tak.* Na pytanie: Jak jednym zdaniem mógłbyś opisać Siebie i Swoich rówieśników? padła odpowiedź: *Więcej robić, mniej mówić* (M18). W kwestiach wiary religijnej i w ogóle religii w większości odpowiedzi dominowało przekonanie o jej wartości, przy czym stosunek do niej powinien być sprawą prywatną a i nie pierwszorzędną. Charakteryzuje to jedna z wypowiedzi: *religia w życiu młodego człowieka często stawiana jest na drugim miejscu, bo na pierwszym stawiane są zazwyczaj przyjemności. Chociaż zdarzają się osoby które potrafią zrezygnować z imprez żeby pójść na jakieś spotkanie religijne* (M17). Jednocześnie towarzyszy temu słaba wiedza na temat religii, wynikająca z braku zainteresowań literaturą religijną i odwiedzania witryn internetowych poświęconych tej problematyce. Jednak w sytuacjach trudnych odwołują się do religii i tam szukają sensu życia i wytłumaczenia codziennych trudności. Ogólnie wierni swojej religii i sceptyczni wobec małżeństw mieszanych. Z zebranych wypowiedzi wynika, że największym autorytetem religijnym pozostaje wciąż papież Jan Paweł II. W kwestiach etyki seksualnej: w większości to zwolennicy środków antykoncepcyjnych i współżycia przed zawarciem związku małżeńskiego. Potwierdzają to następujące wypowiedzi: *ludzie się muszą dobrze poznać i dopasować* (M18) i *Jeśli się kochają, to czemu nie. To jest też taka tradycja... ślub, dopiero później wspólne mieszkanie, dopiero dzieci, a tak naprawdę dla mnie to jest taka stara tradycja, której tak naprawdę nie trzeba przestrzegać. Jeśli ludzie się kochają i mają taką możliwość i warunki, żeby mieszkać razem, to nie widzę problemu. Ślub dla niektórych to i tak będzie taka czysta formalność, a dla niektórych wielkie wydarzenie, noo... i to zależy od człowieka, Kościół nie powinien właśnie zabraniać młodym ludziom tego co chcą, to jest wtrącanie się w ich życie prywatne* (M17). Z kolei, na pytanie o stosunek do aborcji i eutanazji najczęściej padały odpowiedzi typu: *Całkowicie negatywny, No też uważam, że nie powinno jej być; Samobójstwo jest to odrzucenie daru życia. Jest czymś złym* (K18). Z uzyskanych danych wynika, że nie powinno łączyć się religii z polityką. Na pytanie, co sądzisz o relacji religii z polityką, uzyskano kilka zbieżnych wypowiedzi typu: *Sadzę że nie powinno ich być w ogóle bo to odpycha ludzi z kościoła. Jakby ktoś chciał posłuchać o polityce to włączy sobie telewizję i tam ma tego aż za dużo. Kościół powinien być od tego że tak powiem czysty. Bo to nie jest to miejsce* (M17). W dniach żałoby narodowej byli obecni przy pałacu prezydenckim, żywo interesowali się bieżącymi wydarzeniami i chętnie rezygnowali z zabaw oraz rozrywek. Jednak

spontanicznej solidarności towarzyszył sceptycyzm, co do zmiany na lepsze postaw Polaków, zwłaszcza politycznych. Są mocno podzieleni w poglądach na pochówek pary prezydenckiej na Wawelu, przy czym więcej tu przeciwników niż zwolenników. A oto przykład takiej wypowiedzi: *Jestem przeciwny, to miejsce zasłużonych i bohaterów, to że para prezydencka zginęła w katastrofie nie czyni z nich bohaterów. Oczywiście prezydent był ważnym człowiekiem, ale nie oddał życia w imię ojczyzny, po prostu to był wypadek, a oni zrobili z nich bohaterów. Nie podoba mi się to (M17).*

POSTAWY WARSZAWSKIEJ MŁODZIEŻY WOBEC CUDZOZIEMCÓW

Celem badania była analiza postaw młodzieży szkolnej w stosunku do cudzoziemców. Na podstawie postawionych hipotez badawczych został skonstruowany scenariusz wywiadu składający się w sumie z 41 głównych pytań dotyczących m.in. postaw wobec cudzoziemców, intensywności kontaktów z cudzoziemcami oraz możliwości współpracy i komunikacji w środowisku międzykulturowym. Badani deklarowali, że w większości przypadku nie mają i nie mieli bezpośrednich kontaktów z cudzoziemcami. Wiedza o cudzoziemcach, którą się legitymowali była zdroworozsądkowa i często oparta na stereotypach wynikająca z braku kontaktów międzykulturowych. Przywołajmy kilka wypowiedzi badanych dotyczących obrazu niewystarczającej wiedzy i interakcji w zakresie komunikacji międzykulturowej: W jakich językach obcych swobodnie się komunikujesz? [W5: mężczyzna, lat 18 – Angielski i Rosyjski tak trochę w sumie... język wykorzystuje... W sumie to nigdzie poza zajęciami z tego języka. Wiem, że to głupia odpowiedź, ale w sumie to nigdzie bo nie mam znajomych cudzoziemców i nie rozmawiam z nimi.] Obcokrajowiec to...? [W14 kobieta 18 – Osoba, która porozumiewa się w innym języku niż ja i ma może trochę inny sposób widzenia na świat, coś takiego.] Czy obcokrajowiec wstępujący w związek małżeński z obywatelem polskim powinien otrzymać obywatelstwo Polskie? [W25: mężczyzna, lat 18 – Myślę, że tak, jeżeli chce takie obywatelstwo mieć, to myślę, że tak, tylko nie na takiej zasadzie, jeżeli ten człowiek bierze związek małżeński, zawiera tylko po to, żeby mieć obywatelstwo. To powinno być jakoś kontrolowane.] Czy obcokrajowcy odbierają pracę Polakom? [W12: kobieta, lat 18 – Nie wiem, myślę, że nie. Nie jest ich aż na tyle dużo, żeby zabierali tą pracę, chociaż nie wiem, to zależy, bo jeśli są to osoby, które mają własne firmy, to na pewno większość zatrudnia swoich narodowościowych pracowników, ale tak ogółem, to myślę, że nie.] Należy jednak zaznaczyć, że zaprezentowane wypowiedzi są jedynie wstępnym opracowaniem tylko części badania i nie dają podstaw do wysuwania ogólnych wniosków dotyczących postaw młodzieży licealnej do cudzoziemców.

POSTAWY MŁODZIEŻY WOBEC DEMOKRACJI I POLITYKI

Postawa wobec demokracji i polityki młodych mieszkańców Warszawy wydaje się być interesująca ze względu na szczególną rolę młodzieży jako zbiorowości obejmującej przyszłych wyborców i decydentów politycznych. Stosunek uczniów stołecznych liceów do demokracji, liberalizmu czy totalitaryzmu w znacznym stopniu określa kierunek potencjalnych preferencji wyborczych. Światopogląd związany ze wspólną wizją świata, podobieństwem doświadczeń historycznych, na których podstawie formułuje się wspólnota poglądów prowadząca do konkretnych działań politycznych i pozapolitycznych stanowi o pokoleniowej odrębności. Wywiady z reprezentantami warszawskiej młodzieży wskazują na występowanie skrajnego indywidualizmu jako podstawowego wyznacznika światopoglądu, oraz o braku poczucia pokoleniowości. Pojęcia „generacji xxl” czy „pokolenia ipod” okazują się wirtualną konstrukcją nie klasyfikującą obecnych 16 - 19 latków. Nie istnieją wspólne wizje świata, ale raczej autonomiczne wyobrażenia o świecie skonstruowane na podstawie medialnych przekazów i przypadkowych źródeł informacji. Migracja poakcesyjna i dostęp do nowoczesnych technologii informatycznych nie zwiększyły znacząco wiedzy o problemach świata, nie uczyniły bardziej empatycznymi na losy prześladowanych i wykluczonych, a w konsekwencji nie będą stanowić zaczniku pokolenia nowych kontestatorów kultury lub abnegatów systemu politycznego. Wśród wypowiedzi przeważają zachowawcze i „regulaminowo poprawne” nawiązujące formą do stylów życia a nie ideologii. Demokracja traktowana jest jako styl życia jednostek, które mają możliwość wyboru nie politycznego, ale realizacji pomysłów na życie. Koniec wieku ideologii jest początkiem wieku stylu(ów) życia. Skrajność opinii jest raczej wynikiem dążenia do indywidualności niż faktyczną postawą względem kraju (*Nigdy nie lubilem Polski. Nie jestem fanem tego kraju M17*). Uwidacznia się niski wskaźnik poczucia podmiotowości obywatelskiej. Podmiotowość obywatelska oznacza poczucie świadomości własnego indywidualnego wpływu na życie publiczne. Innymi słowy jest to przekonanie o możliwości oddziaływania za pomocą procedur demokratycznych na struktury państwowe. Jednostka nie odbiera siebie jako pasywnego elementu systemu, lecz wierzy w siłę swoich decyzji wyborczych. W opinii badanych elity polityczne odbierane są jako grupy interesu nie reprezentujące obywateli. W badaniach pojawił się jednak pasywizm wykraczający poza kwestie polityczne, obejmujący postawy altruistyczne. W wielu wypowiedziach wolontariat traktowany jest w sposób instrumentalny. Z drugiej jednak strony znajdujemy opinie charakteryzujące się dojrzałością społeczną i świadomością międzygeneracyjnej solidarności (*Patriotyzm? Jest takim działaniem właśnie niezależnym konkretnie od sytuacji politycznej, historycznej kraju, bo wiadomo, na przykład moim zdaniem łatwiej jest okazać patriotyzm w obliczu wojny, zagrożenia, bo wtedy każdy ma takie romantyczne zagrania i w ogóle, a tak na przykład*

właśnie w takiej chwili, jak teraz, to po prostu, nie wiem, chociażby takie proste, jak wymieszanie flagi, albo nawet stanie na baczność podczas hymnu, a nie tam dłubanie gdzieś w uszach. Taki właśnie zachowanie, taka postawa, taka reprezentacja dobra kraju M17). Zróżnicowanie przedstawionych wizji polityki nie ułatwia jednoznacznej charakterystyki współczesnych licealistów, ale umożliwia postawienie tezy o zastąpieniu postaw obywatelskich postawami konsumenckimi.

Zespół badawczy złożył do druku kolejną publikację książkową z serii Polski Pomiar Postaw i Wartości. W czerwcu br. rozpoczynają się kolejne badania z serii PPPiW, które już tradycyjnie zakończą się szeregiem konferencji naukowych i dziennikarskimi panelami dyskusyjnymi ze współuczestnictwem reprezentantów adekwatnych resortów.